

LM-072/2023

ARKTISKI POLITIKKUR FØROYA 2024

UTTANRÍKIS- OG VINNUMÁLARÁÐIÐ

Ministry of Foreign Affairs, Industry and Trade

FØROYAR Í ARKTIS OG NORÐURHØVUM

Arktis broytist. Stórt náttúruilfeingi. Nýggjar siglingarleiðir. Samskipti og samferðsla. Ein broyttur trygdarpolitiskur veruleiki. Veðurlags- og umhvørvisbroytingar. Tilbúgving. Gransking. Vinnulig og peningalig áhugamál.

Alt hetta hevur sett og fer at seta Arktis og Norðurhøv í ein altjóða miðdepil. Politiski og búskaparligi týðningurin, ið Arktis og Norðurhøv hava í millumtjóða høpi og í áhugamálunum hjá londum og ríkjum, verður alsamt størri. Tí verður arktiska økið, og fólkini, ið her búgva og virka, í størri mun enn áður ávirkað av altjóða avgerðum og rákum.

Ávirkanin av veðurlagsbroytingunum sæst og merkist týðuliga í Arktis. Sum land í Arktis hava Føroyar, saman við hinum londunum í økinum, serliga ábyrgd av at tálma veðurlagsbroytingunum, og samstundis tryggja, at neyðugar tillagingar verða skipaðar á væl upplýstum grundarlagi.

Neyðugt er tí, at Føroyar hava ein arktiskan politikk, sum setir út í kortið, hvat føroyski leikluturin í Arktis og Norðurhøvum skal vera, bæði í nærmastu framtíð og sum frá líður.

Høvuðsmálið í arktiska politikki Føroya eigur tí at vera *fólkaraðislig burðardygd*. Tað eru fólkini í Arktis og Norðurhøvum, sum hava livað og skapað tjóð ígjøgnum øldir og ættarlið, ið eiga at hava avgerðarrættin og ábyrgdina av tí, sum hendir um okkara leiðir. At vit ikki gerast áskoðarar til avgerðir hjá øðrum londum og í millumtjóða samstarvi, men hava beinleiðis og sjálvstøðuga umboðan í øllum viðkomandi samstarvi og avtalum.

Grundarlagið undir politikkinum eru fólkid og náttúran í Arktis. Vit liva av náttúruni, serliga havinum. Styrkja vit tilverugrundarlagið hjá okkum, sum búgva í Arktis, styrkja vit mótstøðuførið í øllum arktiska økinum móti eitt nú veðurlagsbroytingum, búskaparligum sveiggjum og trygdarpolitiskum avbjóðingum. Tað hevur týðning at síggja møguleikar í teimum avbjóðingum, sum standa fyri framman, og enn sum áður má burðardyggleiki í øllum lutum – harundir fólkaraðisliga – vera stavnhaldið.

ENDAMÁLIÐ VIÐ EINUM ARKTISKUM POLITIKKI ER:

- > at skilmarka Føroyar sum samstarvspart í Arktis
- > at styrkja sjálvstøðuga leiklut Føroya í millumtjóða samstarvi og viðkomandi fora, herundir í Arktiska Ráðnum
- > at fáa til vega grundarlag fyri avgerðum, ið eru við til at skapa menning, vitan og framburð í Føroyum og restini av Arktis.

Arktiski politikkurin setir uttanríkispolitisku kós Føroya sum land í Arktis, og lýsir tey mál, sum Føroyar virka fyri at røkka í økisbundnum millumtjóða felagsskapum, eins væl og í breiðum altjóða høpi. Samstundis vísir politikkurin á átøk, ið Føroyar kunnu raðfesta og seta í verk fyri at røkka teimum málum, ið hava týdning fyri Arktis, og okkum, sum búgva í økinum.

ÁTTA HØVUÐSMÁL MYNDA FØROYSKA POLITIKKIN Í ARKTIS:

- > Trygd og støðufesti
- > Millumtjóða samstarv
- > Umhvørvi, náttúra og veðurlag
- > Gransking, vitanarmenning og útbúgving
- > Tilbúgving
- > Fiskivinna
- > Vinnumøguleikar og burðardygg menning
- > Mentan og samfelag

FØROYAR Í ARKTIS

- > Føroyski landgrunnurin røkkur norður um pólkringin eins og fiskastovnar, sum Føroyar eiga lut í, ferðast um mørk norður móti Íshavinum. Sostatt kunnu Føroyar troyta tilfeingi og gera krøv, sum eru norðanfyrir pólkringin.
- > Føroyar hava verið virkin partur av arktiskum samstarvi, síðan tað byrjaði tíðliga í 1990unum – upprunaliga sum eitt umhvørvissamstarv. Í 1996 varð Arktiska ráðið sett á stovn, og har hava Føroyar virkað í sendinevnd saman við Danmark og Grønlandi. Í hesum høpi hava føroyskir myndugleikar, granskarar og onnur tikið virknan lut, umframt at Føroyar hava verið við til at undirskriva trýggjar sáttmálar millum londini í Arktiska ráðnum - tveir um tilbúgving og ein um gransking.
- > Arktis er ein pallur fyri millumtjóða samstarvi á fleiri strategiskt týðandi økjum fyri Føroyar og umheimin. Tað tænar tí føroyskum áhugamálum at vera ein sjónligur og virkin partur í hesum samanhangi, og at taka lut í øðrum samstørvum fyri at ávirka og vera við til at mynda og geva okkara íkast til menningina.

HEIMSMÁLINI OG FØROYAR Í ALTJÓÐA HØPI

Heimsmálini fyri burðardyggja menning eru ein natúrligur karmur um arktiska politikkin. Tey 17 málini, ið tilsamans eru ein framsøkin altjóða visjón fyri eina burðardyggari framtíð, samsvara væl við tær raðfestingar, tey virði og teir málsetningar, sum Føroyar virka fyri í altjóða høpi, eisini tá ið um ræður arktisk viðurskipti.

SERLIGA VIÐKOMANDI FYRI FØROYAR Í ARKTIS ERU HESI HEIMSMÁL:

Nr. 7 um burðardyggja orku

Nr. 8 um sømiligt arbeiði og búskaparvøkstur

Nr. 9 um vinnu, nýskapan og undirstøðukervi

Nr. 11 um burðardyggar býir og bygdir

Nr. 12 um ábyrgdarfulla nýtslu og framleiðslu

Nr. 13 um veðurlagsátøk

Nr. 14 um lívið í havinum

Nr. 15 um lív á landi

Nr. 16 um frið, rættvísi og sterkar stovnar

Nr. 17 um samstørv um heimsmálini.

TRYGD OG STØÐUFESTI Í EINUM ÓVISSUM HEIMI

Føroyar virka fyri, at Arktis framhaldandi verður trygt og støðufast

Fólkaræði, mannarættindi og opinleiki eru treytaleys stavnahald Føroya í øllum millumtjóða høpi. Eisini í Arktis. Samstarv millum londini skal vera grundað á altjóðarættarligar reglur og á sínámillum viðurkenning og virðing.

Aðalmálið um, at lágur spenningur skal vera millum londini í arktiska økinum, er undir trýsti, eftir at Russland leyp á Ukraina 24. februar í 2022.

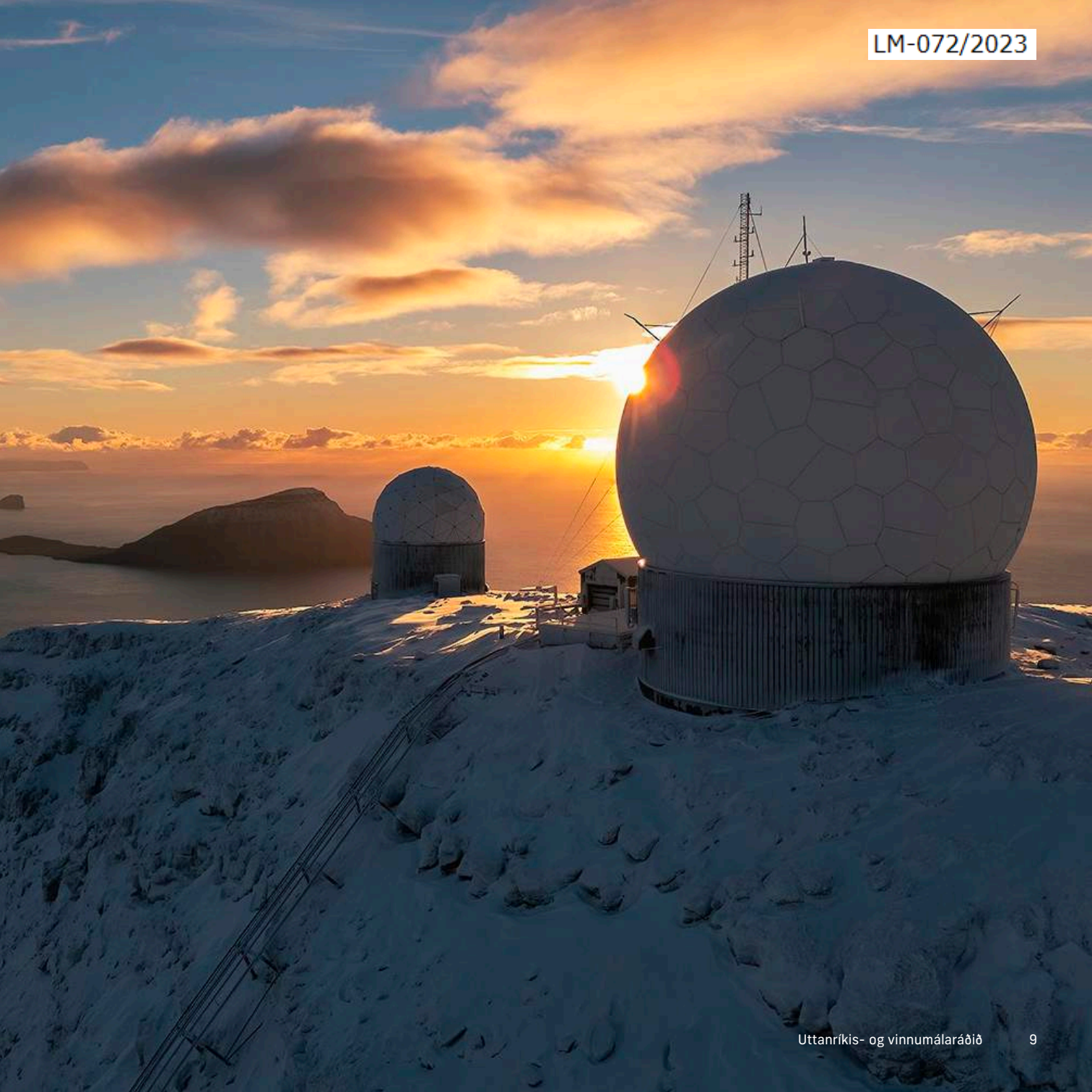
Tá bæði Finnland og Svøríki eru innlima í NATO, verða øll londini í Arktis, uttan Russland, NATO-limalond. Tað letur upp fyri virðismiklum samstarvsmøguleikum millum tey sameindu, ið framvegis eiga at varðveita aðalmálið um lágan spenning.

Føroyar taka undir við átøkum, ið minka um sannlíkindini fyri misskiljingum, og átøkum, ið leggja upp fyri ótilætlaðum spenningsstøðum. Samstundis krevur broytta heimspolitiska støðan, at londini í Arktis grunda yvir og bera seg rætt at í sambandi við trygdarpolitisku óvissuna, nú atgerðir Russlands kunnu hótta støðufesti í økinum.

Tí kann roknast við øktum hernaðarligum virkseimi, ið hevur verjuendamál – ikki álopsendamál – um okkara leiðir sum aftursvar frá NATO-londunum. Í hesum sambandi hevur tað týdning, at Føroyar eru við í tilgongdum og avgerðum, ið viðvíkja verjupolitiskum átøkum í Norðurhøvum.

Norðurhøv (*The High North*) eru vorðnar eitt strategiskt fokusøki hjá NATO, har serligur dentur verður lagdur á týðandi undirstøðukervi og siglingarfrælsi um Atlantshav.

Fyri at trygd og støðufesti skulu valda, hevur tað stóran týdning, at Føroyar samskifta og samstarva við hini sameindu í Arktis og í Norðuratlantshavi. Í hesum sambandi hevur USA ein serligan leiklut, men eisini Bretland, Kanada og hini norðurlondini hava týðandi leiklutir, tá um trygdarpolitisku útlitini í økinum ræður.

MILLUMTJÓÐA SAMSTARV Í ARKTISKUM HØPI

Føroyar eru eitt vesturlandskt fólkaræði við rættartrygd og mannarættindum sum grundsúlum

Tí virka Føroyar miðvíst fyri, at millumtjóða samstarv fer fram eftir skipaðum reglum og við støði í altjóða lóg. Tað tryggjar smærri londum betri móguleika at røkja síni áhugamál mótvegis stórum londum og stórveldum, sum eru valdsmiklari og virkisførari í heimspolitikki. Samstarv millum lond og altjóða samstarv eigur at vera grundað á sínámillum áhugamál og sínámillum viðurkenning. Hetta er ikki minst umráðandi, nú altjóða áhugin fyri Arktis økist.

Millumtjóða samstarv skipað í felagsskapum og samstarv millum lond er avgerandi neyðugt til tess at møta teimum mongu avbjóðingum, sum heimurin stendur fyri, bæði í Arktis og kring knøttin.

Skulu Føroyar kunna lyfta í felag við heimsins tjóðum, er tað ein fortreyt at luttaka í felagsskapum og samstarva við onnur lond. Í millumtjóða samstørvum finna vit samstundis pallar, har Føroyar kunnu gera sína ávirkan galdandi og bera fram egin áhugamál. Tey málsøkini, sum samstarvið í Arktiska ráðnum fevnir um, og sum onnur samstørv í Arktis fevna um, eru næstan øll yvirtikin,

og Føroyar varða tí av flestu teirra. Talan er um øki, ið hava týðning fyri framhaldandi burðardyggja menning í Føroyum og Arktis í síni heild. Tí virka Føroyar fyri at fáa eina sjálvstøðuga rødd í øllum viðkomandi samstørvum og felagsskapum.

YMSU SAMSTØRVINI

Arktiska Ráðið er fremsta millumtjóða samstarvið í Arktis og er grundað á Ottawa-yvirlýsingina frá 1996 og samstarvssiðvenju annars. Limalondini¹ virka saman við eygleiðaralondum og felagsskapum úr øllum heiminum fyri at basa veðurlagsbroytingum, fyrirbyggja dálking á sjógvi og landi og at menna livikor sum heild í Arktis. Í Arktiska Ráðnum virka Føroyar fyri burðardyggari menning við denti á nátturutilfeingi, umhvørvið, gransking og vitanarmenning. Føroyar hava tikið undir við teimum trimum millumtjóðasáttmálunum, sum hava uppruna í samstarvinum millum londini í Arktiska ráðnum. Teir viðvíkja leiting og bjarging, tilbúgving í sambandi við oljudálking og gransking.

Føroyar eru umboðaðar í Arktiska ráðnum í sendinevnd við Danmark og Grønlandi á politiskum stigi, á embætismannastigi og við serfrøði og fakkunneika frá granskningar- og vitanarstovnum í Føroyum.

Álop Russlands á Ukraina hevur havt við sær, at virksemið í Arktiska ráðnum er skert, ímeðan arbeitt verður við loysn har Arktiska Ráðið aftur verður virkisført og serfrøðin í mest møguligan mun kann fara aftur til verka.

Norðurlenska samstarvið hevur týðning í arktiskum høpi. Føroyar raðfesta norðurlenska samstarvið høgt og taka virknan lut í arktisku samstarvsskránni hjá Norðurlenska ráðharraráðnum. Talan er um ein samstarvskarm við nógvum menningarmøguleikum hjá bæði almennum og privatum áhugapørtum.

Havrættarsáttmáli Sameindu Tjóða er grundarlagið undir nøkrum av mest týðandi, og fyri Føroyar strategiskt áhugaverdu, viðurskiftunum í altjóða høpi. Havrættarsáttmálin áleggur sáttmálapørtunum skyldur og rættindi, til dømis um marknaspurningar og lógdømi hjá strandarlondum, siglingarfrælsi, umhvørvi- og dálking, umfram náttúrutilfeingi í havinum og landgrunninum.

Millumtjóða samstarv um tilfeingi og um burðardyggja fyrisiting av fiskastovnum í Norðurhøvum hevur hægstu raðfesting hjá Føroyum. Bæði í fleiriðaðum strandarlandasamráðingum, í tvíliðaðum sáttmálum og í økisbundnum fiskiveiði felagsskapum, serliga NEAFC, hvørs sáttmálaøki røkkur til Norðpólin.

Samstarv við Sameindu tjóðir. Við stóði í føroysku atlimaskapunum raðfesta Føroyar virkna lutu í ST-stovnunum IMO, FAO UNESCO og WHO. IMO ger reglur um trygd á sjónum, FAO er altjóða samstarv um meginreglur fyri matvøruframleiðslu, harímillum fiskiveiði og aling, UNESCO er karmur um samstørv innan mentan, útbúgving og vísindi, sum stimbra trivnað og menning, og WHO hevur ein týðandi leiklut í málum, sum viðvíkja t.d. fólkaheilsu og farsóttarstýring.

Umfram virksemi í felagsskapum, hevur tað týðning, at Føroyar halda fram at styrkja viðurskiftini við hini londini í arktiska økinum serliga Noreg, Ísland, Grønland, Danmark, USA og Kanada. Eisini er umráðandi at halda fram at menna viðurskiftini við tey lond og felagsskapir, sum vísa arktiska økinum ans. Millum annað Bretland, íroknað Skotland, Japan, Suðurkorea, Kina, India, ES og limalondini í ES.

UMHVØRVI, NÁTTÚRA OG VEÐURLAG

Veðurlagsbroytingar eru álvarsamasta altjóða avbjóðingin í okkara tíð. Øll heimsins lond mugu standa saman um at møta hesi avbjóðing.

Veðurlagsbroytingar eru serliga eyðsýndar í arktiska økinum, har sót legst á kavaklodd landsløg, jøklar og ísfjöll. Jøklarnir tíðna alsamt skjótari og havið gerst heitari. Veðurlagsbroytingarnar, sum henda skjótari í arktiska økinum, ávirka fólk, livikor, lívmargfeldi, náttúru og umhvørvi, og fortreytirnar fyri at liva og virka í Arktis broytast. Umráðandi er tí fyri Føroyar framhaldandi at luttaka í granskingarsamstarvinum innan náttúru, umhvørvi og veðurlag, so vit eisini gerast betur før fyri at brynja okkara borgarar, vinnu og samfelag til at møta avbjóðingunum, sum standast av veðurlagsbroytingunum.

Føroysk náttúru- og umhvørvisgransking á landi og sjógvum hevur í mong ár bygt eina holla vitan upp um náttúru-, umhvørvis- og veðurlagsviðurskipti í Føroyum og Arktis. Føroyar mugu framhaldandi raðfesta hesa gransking og vitanarmenning, sum m.a. er við til at kortleggja innihaldið og vavið í veðurlagsbroytingunum í okkara øki, hvussu skjótt tær henda, og hvussu tær ávirka okkara livi- og vinnumøguleikar á landi og sjógvum. Í millumtjóða samstarvi kunnu Føroyar vera við til at

menna *best practice* loysnir, sum kunnu brúkast í øðrum fjarskotnum og avbyrgdum samfeløgum í Arktiska økinum og aðrastaðni.

Í mai 2022 samtykti Løgtingið nýggjan orku- og veðurlagspolitikk, ið hevur til endamáls at minka um útlátið av vaks-trarhúsgassum við 30 prosentum í 2032 samanboreið við 2010 og at skunda und-ir grøna orkuskiptið í Føroyum. Orku- og veðurlagspolitikkurin inniheldur eina tíðar-festa virkisætlan við 25 ítøkiligum átøkum, ið skulu setast í verk næstu árinum.

Føroyar raðfesta veðurlagssamstarvið í Arktiska ráðnum og at ávirka altjóða tilgongdir at koma fram á leið á veðurlagsøkinum. Lutikið verður miðvíst í arktiska, norðurlenska og altjóða veðurlagssamstarvinum.

Saman við hinum norðurlondunum tóku Føroyar í 2020 eisini undir við norðurlendsku ‘Visjón 2030’ um, at norðurlond skulu vera heimsins burðardyggasta og mest samantvinnaða øki fram ímóti 2030. Ein týðandi partur er, at londini fylgja norðurlendsku yvirlýsingini um CO₂ neutralitet og seta framsøkin mál, sum eru í samsvari við París-avtaluna.

Landsstýrið er farið undir eina tilgongd at dagføra orku- og veðurlagspolitikkinn, har stuttíðar málið er at minka útlátið av vakstrarhúsgassi við 45 prosentum í 2030 og langtíðar málið er, at útlátið skal vera netto null í 2050 samsvarandi nýggjasta tilmælinum frá International Panel on Climate Change, IPCC.

HITIN Í ARKTISKA ØKINUM SKAL IKKI ØKJAST

Hetta hevur beinleiðis týðning fyri ísbræðingina í arktiska økinum, sum aftur ávirkar djóra- og plantulívið á landi og sjógvi víða um lond og høv.

Náttúrumargfeldi í arktiska økinum skal hava góð livikor og vera vart móti oyðing av mannaávim.

- > Afturvendandi stovnsmetingar mugu halda fram og víðkast til annað livandi tilfeingi á sjógvi og landi enn bara vinnulig fiskasløg og smáhval, sum eru fevnd av millumlanda fiskivinnu- og hvalasamstarvi í Norðuratlantshavi.
- > Serliga viðkvom øki og serliga viðkvom djóra- og plantusløg mugu fáa skipaða vernd eftir tørvi. Al-tjóða málið um skynsama fyrisiting og verju av lívfrøðiliga margfeldinum í 2030 og frameftir, eigur eisini at vera okkara stevnumið í arktiska náttúru- og umhvørvisamstarvinum.

- > Landsins vitanarberandi stovnar og fólk við staðbundnum kunnleika á náttúru- og umhvørvisøkinum á landi og sjógvi útvega, savna og spjaðavitan um okkara náttúrumargfeldi á landi sum sjógvi. Á henda hátt ber til at varðveita og verja okkara náttúru-tilfeingi samstundis sum til ber at víðka og menna vinnuumguleikarnar á burðardyggum grundarlagi og uttan at seta náttúrumargfeldi í váða.
- > Náttúrumargfeldið verður eyðmerkt, lýst, skrásett, savnað og brúkt sum grundarlag undir fyrisitingarligum og politiskum avgerðum, sum loyva inntrivum á landi sum sjógvi. Náttúruvitanin verður brúkt sum týðandi íkast í umsitingini av okkara náttúru-tilfeingi í heimligum, arktiskum, norðurlendskum og altjóða høpi.

Útlátið av umhvørvisdálkandi og skaðiligum evnum skal minka samsvarandi altjóða og nationalum stevnumiðum fyri at verja menniskju, djór, plantur og vistskipanir á landi og sjógvi. Dálkandi og skaðilig evni kunnu ferðast víða við hav- og luftstreymum kring knøttin og harvið dálka umhvørvið í Arktis og í Føroyum. Avleiðingarnar av dálkingarevnunum síggjast aftur í djóra- og plantulívinum og kunnu elva til at vistskipanir verða skeiklaðar og í ringasta føri elva til skaðilig árin á fólkíð, sum býr í Arktis.

- > Havið skal ikki verða køstur. Føroyar vilja seta fokus á alt virkseimi á sjónum, sum elvir til dálking nær og fjar og sum hevur skaðiliga ávirkan á livandi tilfeingi og vistskipanir í sjónum. Sjóneykan skal setast á aling og orkuframleiðslu á sjónum, mistan fiskireiðskap og aðra ávirkan frá vinnuligum virkseimi á sjónum.

- > Føroyska burturkastsskipanin verður dagförd, so alsamt meira verður endurnýtt í einum burðardyggum ringbúskapi.
- > Eftirlit við dálkandi og skaðiligum virkseimi á landi og sjógvi skal raðfestast, og kanningarúrslit skulu verða alment atkomulig.

Føroyar virka fyri, at vitanarstovnar innan náttúru-tilfeingi og umhvørvi verða fakliga styrktir, so okkara granskarar og fyrisitarar verða betur førir fyri at fylgja alheimsupphitingini, ið av setur okkara náttúru og umhvørvi undir trúst. Sannlíkt fara okkara vistskipanir á landi og sjógvi at broytast á ymsan hátt í framtíðini. Lykilin til at økja okkara mótstøðuføri móti hesum broytingum, har vit bæði verja náttúru-, samfelags- og vinnulig virði, er vitan.

Tí mugu granskarar, fyrisitarar og leikfólk við serligum náttúru- og umhvørviskunnleika ganga saman í arbeiðinum at savna og miðla neyðuga vitan um náttúru og umhvørvi í komandi tíðum.

- > Arktiska, norðurlenska og altjóða samstarvið eru vitanartungir pallar, ið kunnu ríka okkum við vitan og kunnleika um ymsar hættir at verja og varðveita okkara náttúruvirkidømi, eins og vit kunnu geva okkara íkast um heimlig átøk og royndir.
- > Fakstovnar eiga at lata dyrnar upp og bjóða altjóða fakfólki, og leikfólki við servitan, til fakligt samstarv í styttri og longri tíðarskeið, eisini tá ávísar rannsóknir ella verkætlanir verða fyriskipaðar av øðrum.

- > Fakstovnar eiga at kveikja áhugan hjá almenninginum at taka lut í átøkum, sum økja um vitanina á náttúru- og umhvørvisøkinum.
- > Tvørgangandi samstørv og rannsóknir eiga at verða raðfest, bæði í Føroyum og í millumtjóða høpi.

GRANSKING, VITANARMENNING OG ÚTBÚGVING

Gransking gongur aftur á flest øllum málsøkjum, sum hava við Arktis at gera, og er sostatt ein snúningsásur í føroyskum arktiskum politikki.

Hesin partur snýr seg í høvuðsheitum um karmarnar um gransking, vitanarmenning og útbúgving, meðan tað í hinum kapitlunum verður nortið við meira ítøkiligar málsetningar og raðfestingar á hvørjum øki sær.

Vitan, sum er grundað á gransking og vísindi, er ein avgerandi fortreyt fyri neyðugum avgerðum viðvíkjandi náttúru- og umhvørvi í Arktis og fyri at tryggja burðardygga menning, ið ger tað liviligt og stimbrar framburð í Arktis.

Millumtjóða samstarv um gransking, vitanarmenning og útbúgving í arktiskum høpi eigur at koma fólkinum í økinum til góðar.

Føroyar hava í mong ár verið virknar í millumtjóða granskingarsamstørvum, sum viðvíkja Arktis. Nógv viðkomandi vitan og stórar dátumongdir eru tí í Føroyum, ið kunnu vera eitt virðismikið íkast til framhaldandi

Í 2017 skrivaðu Føroyar undir The Agreement on Enhancing International Arctic Scientific Cooperation, ið er millumtjóðasáttmála undir Arktiska ráðnum um at styrkja arktiska vísindasamstarvið.

gransking og vitanarmenning í Arktis. Eitt nú á havøkinum, innan fólkaheilsu, og tá ið talan er um at máta mongdirnar av ávísnum evnum í luft, sjógvi og djóra- og plantulívi.

Føroyar vilja styrkja samstarvið og samskipanina millum granskingar- og vitanarstovnar í Føroyum og úti í heimi. Á tann hátt vilja Føroyar gerast ein vitanardepil (*centre of excellence*).

Fyri at røkka hesum máli hevur tað týðning:

- > At savna, skipa og regluliga dagføra upplýsingar um allar viðkomandi verkætlanir.
- > At gera yvirlit yvir allar viðkomandi keldur og grunnar við granskingardátum í Føroyum. Manna-gongdir, ið góðskutryggja dátur verða mentar, og dátuyvirvøka, dátuinnsavnan og dátuhandfaring verður greiðari skipað.
- > At kunna um atkomumøguleikar og treytir fyri gransking, útbúgving og rannsóknnum í Føroyum.

Føroyar vilja luttaka í millumtjóða samstarvi um gransking og útbúgving og raðfesta granskingarverkætlanir, sum fremja samstarv millum granskarar í Føroyum og í øðrum londum.

Ráðið fyri gransking, menning og nýskapen skal ráðgeva Føroya landsstýri og vinnuni um yvirskipaðan politikk og hugsjón, sum fevnir um gransking, menning og nýskapen. Ráðið skal seta mál fyri økini, bæði í Føroyum og í altjóða høpi, og ráðgeva um, hvussu gransking, menning og nýskapen kunnu gerast gagnlig fyri samfelagið, bæði í almenna og í privata geiranum.

Ráðið hevur ein lyklaleiklut, tá ið Føroyar seta strategiskar raðfestingar á granskingarøkinum út í kortið, og arbeiðir fyri, at Føroyar eru ein virkin samstarvspartur í altjóða granskingarhøpi.

MILLUM MONGU ØKINI INNAN GRANSKING OG VIT-ANARMENNING, SUM FØROYA VIRKA FYRI, ERU:

- > Havfrøði
- > Lívtilfeingi í havinum
- > Veðurfrøði og avleiðingar av veðurlagsbroytingum
- > Jarðfrøði
- > Orka
- > Tøkni og samskihti
- > Náttúra og umhvørvi á landi og sjógv
- > Fólkaheilsa og samleiki
- > Búskapur, arbeiðsmarknaðarviðurskihti, integrasjón og javnstøða
- > Mentan

Føroyar vilja taka virknan lut í útbúgvingarsamstarvi í arktiska økinum og útbúgva og fôrleikamenna fólk, sum kunnu virka fyri framhaldandi burðardyggari menning.

Føroyar skulu gera karmar, sum gera tað áhugavert hjá útlenskum granskarum og lesandi at koma til Føroyar at arbeiða, granska og lesa í styttri og longri tíðarskeið. Í hesum sambandi hava vitanarstovnar ein týðandi leiklut.

HAVSGRANSKING Á BREDDAN: HAVSINS ÁRATÍGGJU 2021-2030

»Havsins Áratíggju« er hugsjónin hjá altjóða Havnevdinni IOC um at skapa felags karmar kring havvísindi, sum kunnu stuðla londum at røkka heimsmálunum fyri burðardyggja menning.

Sum havtjóð og strandaland í arktiskum øki taka Føroyar undir við hugsjónini um Havsins Áratíggju og virka innan havvísindi fyri at tryggja eitt reint, burðardygt og mótstøðuført hav. Føroyar skulu vera við til at framleiða nýggjar dátur, upplýsingar og vitan, sum eru neyðug fyri at røkka málsetningunum fyri Havsins Áratíggju. Til at tryggja almenna føroyska umboðan í millumtjóða samstarvi um Havsins Áratíggju verður sambært tilmæli og leisti Sameindu Tjóða tjóðarnevnd sett við umboðum fyri stjórnarráð, granskingarumhvørvið og aðrar viðkomandi partar. Føroyska tjóðarnevndin skal seta kós og eyðmerkja viðkomandi virksemi og hvørji verandi og nýggj átøk kunnu gerast partur av Havsins áratíggju.

HAVSTREYMARNIR VIÐ FØROYAR AVGERANDI FYRI VISTSKIPANIR Í ARKTIS

Føroyar liggja soleiðis fyri, at umleið 90% av tí lýggja atlantiska sjónum, sum við Golfstreyminum rekur norðeystur og inn í arktis, rekur framvið Føroyum, og víðari norðureftir. Harumframt rekur umleið 1/3 av tí kalda sjónum, sum fer úr Arktis, ígjøgnum tær djúpu gjáirnar í havbotninum sum liggja framvið Føroyum. Rákið, ið hevur skiftandi hita og tøðevni við sær inn í atlantiska arktiska økið, hevur alstóran týðning fyri veðurlagið og havvistskipanar har.

Føroyar luttaka á ymsan hátt í altjóða gransking um atlantisk arktisk havviðurskipti. Føroyar hava m.a., síðani tíðliga í 1990 árunum mátað hydrografisku viðurskiptini, rákið og varmaflutningin inn í arktiska økið - umframt hydrografisk viðurskipti og rák av djúpum sjógví, sum fer úr Arktis og víðari suðureftir.

Føroyar og føroyingar granska somuleiðis í havvistskipanum í syðra partinum av atlantiska arktiska havøkinum. Hetta verður gjørt við kanningum bæði her heima og í altjóða samstarvi síðani 1990 árinum. Harumframt taka Føroyar virknan lut í altjóða gransking av havvistskipanunum í samstarvi við grannatjóðir okkara. Millum annað er stórir dentur lagdur á at kanna teir stóru ferðandi uppsjóvar stovnarar: norðhavssild, svartkjaft og makrel, sum leita sær føði í Landnyrðingsatlantshavi.

HORIZON EUROPE

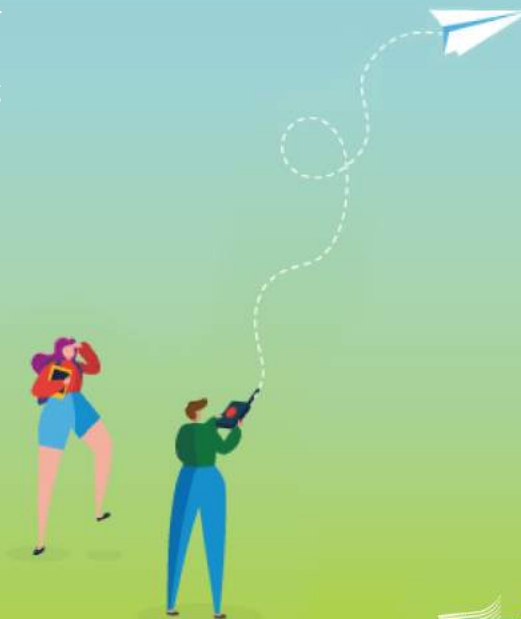
Føroyar og ES skrivaðu í 2022 undir nýggjan sáttmála, sum ber í sær, at Føroyar fáa atlimaskap og luttøku í evropeiska granskingarsamstarvinum »Horizon Europe«. Umframt granskingarsamstarvi letur sáttmálin eisini upp fyri útbúgvingarsamstarvinum »Erasmus+« og mentanarsamstarvinum »Creative Europe«. Sum rammuskrá setur Horizon Europe tvørfakligar loysnir og altjóða samstarv í hársæti og virkar sum stuðulsskipan fyri fríari gransking, granskaraflytteri, strategiskari gransking og nýskapan.

Samstarv millum Føroyar og Evropasamveldið um gransking og menning er ein berandi súla undir leikluti Føroya í altjóða granskingarsamstørvum. ES hevur seinnu árin víst Arktis vaksandi ans, og tí er Horizon Europe ein umráðandi karmur fyri granskingar- og vitanarmenning í arktiskum høpi.

Gransking og menning hevur verið ein høvuðs-táttur í samstarvinum millum Føroyar og ES, síðan Føroyar á fyrsta sinni í 2010 fingu atlimaskap í ES-samstarvstarvsætlanini.

ERASMUS+

Erasmus+ er rammuskráin hjá ES, sum veitir stuðul til samstarv og flytteri innan økini útbúgving, læring, ung og ítrótt. Føroyar eru byrjaðar tilgongdina at gerast partur av Erasmus+.

Vælkomin á Fróðskaparsetrið

FRÓÐSKAPARSETUR
FØROYA

TILBÚGVING

Lítill ivi er um, at skipaferðslan í Norðurhøvum og í Arktis fer at økjast við tað, at ísur bráðnar og nýggjar siglingarleiðir lata upp.

Tað hevur við sær nýggjar og størri móguleikar fyri fiskiveiðu, sjóflutningi, ferðavinnu á sjónum o.a. Útlit eru fyri, at fyrirøkur í Føroyum kunnu gerast enn størri tænastráttarar enn í dag, og at ferðslan millum oyggjararnar tí fer at økjast. Harvið økist eisini váðin fyri óhappum, sum kunnu dálka okkara havumhvørvið.

Økta skipaferðslan í økinum fer at krevja økt millumtjóða samstarv um flog- og sjóbjarging, umframt tilbúgvng í sambandi við umhvørvisdálking. Víddin er stór, leiðirnar fjarskotnar og tilbúgvngartilfeingið avmarkað. Sterkastu tilbúgvngaramboðini eru upplýsing og fyribyrging við at seta teimum krøv, sum sigla og virka í arktiskum havøkjum.

Føroyar taka virknan lut í tilbúgvngarsamstarvinum. Saman við Grønlandi og Danmark hava vit umboðan bæði í »Emergency Prevention and Preparedness Response Working Group« í Arktiska Ráðnum og »Arctic Coast Guard Forum«.

Føroyar virka fyri at menna tilbúgvngina móti olju- og kemikaliudálking á sjónum. Fyri at verja egin áhugamál – og arktisk áhugamál - eigur havumhvørvistilbúgvngin at raðfestast hægri. Hetta hava fakfólk, vinnurekandi og onnur í mong ár eftirlýst. Ein minsta tilbúgvng er neyðug

fortreyt fyri, at føroyskir myndugleikar kunnu luttaka í arktiska og norðurlenska tilbúgvngarsamstarvinum á jøvnum føti við hini londini. Arktiska og norðurlenska tilbúgvngarsamstarvið byggir á, at hvørt land hevur eina skipaða tilbúgvng og ein tilbúgvngarbygnað, sum er førur fyri at vera partur av millumlanda samstarvinum millum londini á verkligum átaksstigi, eins og á strategiskum og taktiskum stigi.

- > Tilbúgvngin móti olju- og kemikaliudálking á sjónum verður skipað og raðfest, so vit gerast før fyri at hjálpa okkum sjálvum og okkara samstarvslondum sambært gjørdum avtalum.
- > Landstílbúgvngin tekur virknan lut í arktiska og norðurlenska tilbúgvngarsamstarvinum og røkir áhugamál Føroya í arktisku MOSPA-avtaluni og norðurlensku Keypmannahavn-avtaluni.

Altjóða avtalan um samstarv í samband við flog- og sjóbjargingaráttak í Arktis varð undirskrivað í 2011, og altjóða avtalan um samstarv í samband við dálkingarvanlukkur í Arktis varð undirskrivað í 2013.

FØROYAR HAVA YVIRTIKIÐ LAND- OG SJÓKORT-MYNDUGLEIKAN

Sjókortini fyri føroyska sjókið kunnu nú regluliga dagførast og sum frá líður nágreinast eftir tørvi. Eitt nú kunnu tættari og neyvri dýpdarkurvur mátast nær landi, har dýpið minkar skjótt. Hetta betrar um siglingartrygdina og er eitt av mongum átøkum at forða fyri tilburðum og vanlukkum á sjónum nær landi. Fer skipaferðslan at økja, eiga reglurnar um loðsskyldu helst at herðast.

Eisini eigur at vera lagt soleiðis til rættis, at kommunar alsamt dagføra nautskar upplýsingar um inn- og útsigling úr havnum, havnaatlas og -tænastur, upplýsingar um loðs o.t., og at hetta verður dagført og fráboðað skipum og bátum, sum hava brúk fyri upplýsingunum.

- > Skip og bátar skulu minnst á at boða frá, um teir eygleiða ósamsvar millum dátur í sjókortum og veruligum viðurskiftum á staðnum, so sjókortmyndugleikin kann dagføra og rætta sjókortini.
- > Føroyski sjókortmyndugleikin skal dagføra nautiskar upplýsingar av týðningi fyri siglingartrygdina og vísa á siglingarleiðir hjá skipum og bátum, sum koma og fara úr føroyskari havn.
- > Við neyvari veðurforsøgnum í føroyskum ábyrgdarøki, fær nýstovnaða veðurstovan eisini ein leiklut í mun til sigling í Norðurhøvum og máting og gransking av veðurlagnum.

Føroyar ynskja, at siglingarleiðir verða gjørdar fyri skip, omanfyri ávísa stødd, og skip, sum sigla við vandamiklum farmi, og sum ikki ætla sær í føroyska havn – og tí eins væl kunnu sigla framvið oyggjunum heldur enn millum oyggjarnar. Hetta er eitt av mongum átøkum at fyrirbygja vanlukkum í føroyskum sjóumveldi. Sjóvinnufelagsskapurin IMO kann eftir SOLAS-sáttmálanum, og eftir umsókn, góðkenna og staðfesta skipsrutur fyri at “betra um siglingartrygdina í samanrennandi økjum og í økjum við tættari skipaferðslu ella har rásarúmið at stýra og manerera eru avmarkað av trongum pláss, siglingarforðingum, lítlum dýpi ella vánaligum veðri.” Eisini kunnu umhvørvisatlit brúkast at skipa siglingarleiðir.

- > Umsókn verður send IMO um ásettar siglingarleiðir kring Føroyar, so skip, sum ikki hava ørindi í føroyskari havn, verða beind uttanum oyggjarnar.
- > Upprøpsskipan og AIS-eftirlit skal tryggja, at skipini fylgja staðfestum siglingarleiðum.

Føroyar taka undir við og virka fyri øktum millumtjóða samstarvi um trygd á sjónum í IMO (International Maritime Organisation), har Føroyar eru atlimur. Í 2017 kom sonevnda Polar Code hjá IMO í gildi. Talan er um eina røð av krøvum til bæði før og manningar, sum sigla og virka í pólkjunum. Síðan 2019 hevur IMO verið formligur eygleiðari í Arktiska ráðnum, og tað letur upp fyri beinleiðis samstarvsmøguleikum millum IMO og londini í Arktiska ráðnum.

Føroyar virka fyri, at eftirlitið við skipum verður styrkt so vit í enn størri mun fáa staðfest, hvørt skipini veruliga lúka føroysk og altjóða krøv til dálkandi útlát, trygd og lógligan fiskiskap. Afturat talgildum eftirlitsskipanum eiga eftirlitsvitjanir at verða gjørdar umborð á skipum.

- > Eftirlit umborð á skipum verður raðfest av Sjóvinnustýrinum og Vørn fyri at tryggja, at samsvar er millum fráboðað viðurskifti og veruligu viðurskiftini umborð.

TILFEINGI Í HAVINUM

Livandi havtilfeingi er ein meginsúla undir búskapinum í stórum pørtum av arktiska økinum. Fyri Føroyar hevur fiskivinna avgerandi búskaparligan og samfelagsligan týdning.

Tí virka Føroyar fyri, at alt tilfeingi í havinum verður veitt á burðardyggum grundarlagi og gagnnýtt til fulnar. Í millumtjóða høpi í Norðurhøvum eru Føroyar ein høvuðssamstarvspartur, tá ið um ræður fyrisingina av nøkrum av heimsins størstu ferðandi fiskastovnum.

Í arktiskum høpi er fiskivinna karmur um talríkar móguleikar fyri burðurdyggum búskaparvøkstri og fyri samstørvum um gransking og vitan um havið og lívið í havinum. Millumtjóða fiskiveiðusamstarv eigur at skipa fiskiskap burðardyggt, og samstundis tryggja, at neyðug atlit verða tikin til tess at verja sjálvt havumhvørvið og lívið í havinum.

Føroyar samstarva tí munadygt til tess at forða fyri og at sleppa av við ólógligan, ófráboðaðan og óskipaðan fiskiskap. Millum annað í millumtjóða sáttmálum og í økisbundnum felagsskapum so sum NEAFC og NAFO.

Føroysk skip hava í mong áratíggju fiskað á nøkrum av norðastu leiðum í heiminum, og hesin fiskiskapur hevur havt stóran týdning fyri menningina av føroyska samfelagnum. Tí eiga Føroyar, við atliti at móguligum nýggjum fiskileiðum í Íshavinum, at vera ein savnandi og virkisfúsar samstarvspartur.

Í 2018 undirritaðu Føroyar, saman við ES, Grønlandi, Íslandi, Japan, Kanada, Kina, Noregi, Russlandi og USA millumtjóða sáttmálan um at forða fyri óskipaðum fiskiskapi í altjóða sjógvi í Íshavinum (eitt øki á umleið 2.8 mió. ferkilometrar). Sáttmálin er í fyrstu syftu galdandi í 16 ár.

Sáttmálapartarnir samstarva um eina felags skrá fyri vísindaligt virksemi og eftirlit, og hesum arbeiði taka Føroyar virknan lut í. Henda tilgongd hevur týdning, um umstøðurnar við tíðini verða soleiðis, at farast kann undir skipaðan og burðardyggan fiskiskap í altjóða sjógvi í Íshavinum.

Verða útlit fyri tí, átaka Føroyar sær ein virknan leiklut at seta á stovn ein økisbundnan fiskiveiðufelagsskap at umsita fiskiskap í økinum ella virka fyri, at tflík umsiting verður lögð undir ein av longu virkandi fiskiveiðufelagsskapunum, Føroyar eru partur av.

- > Føroyar hava ein greiðan og virknan lut í millum-tjóðasamskipti um at umsita møguligan fiskiskap í Íshavinum, soleiðis at nýggj rættindi kunnu tryggjast á bestan hátt og soleiðis, at møgulig framtíðarveiða verður grundað á vísind og burðardygd.
- > Føroyar raðfesta at fylgja arbeiðinum hjá ICES á arktiska økinum og at virka fyri framtíðar virksemlu í Íshavinum, um hetta kann gerast innan fyri karmin á sáttmálanum um at forða fyri óskipaðum fiskiskapi í altjóða sjógvum í Íshavinum.

Sum sjálvstøðugt strandarland fiska Føroyar í dag ferðandi fiskastovnar. Við teimum broytingum, sum eru í havinum, kunnu hesir flyta seg til Íshavið í framtíðini. Tí halda Føroyar fast í at varðveita tað sjálvræðið, sum Føroyar hava – bæði tá ið umræður strandarlandasamráðingar og ferðandi fiskastovnar. Somuleiðis vilja vit virka fyri rættindunum at fylgja hesum fiskastovnum, um teir flyta seg.

- > Føroyar raðfesta rannsóknir í arktiska økinum, herundir í Íshavinum, og virka fyri at byggja upp serfrøði og vitan, sum er viðkomandi fyri fiskiskap og annað virksemlu í Arktis.
- > Føroyar viðrøkna rættindi hjá øðrum at gagnnýta sítt tilfeingi, og Føroyar virka fyri at finna varandi semjur millum strandarlond um hvussu felags fiskastovnar í Norðurhøvum skulu umsitast.

Føroyar mugu áhaldandi standa við rættin at troyta livandi tilfeingi í sjóøkinum við Svaldbard. Hesin rættur er staðfestur í Svaldbardssáttmálanum frá 1920, ið millum annað snýr seg um tær treytir, sum Noreg hevur móti hinum sáttmálapørtunum.

VEIÐA

Í øllum londum í Arktis verða havsúgdjór veidd. Føroyingar drepa grind og annan smáhval, og hava veitt hval síðani landnám. Grind er ein týðandi partur av føroysku matmentanini, og hvalaveiðan gevur eitt virðismikið matvørukast til húsarhald í Føroyum.

Støða Føroya er, at tað er skynsamt búskaparlíga, umhvørvislíga og tá ið umræður matvørutrygd at veiða hval og varðveita hesar førleikarnar. Spik og tvøst frá hvali eru stuttfluttur matur við lágari kolevnislóð.

Føroyar leggja stóra áherðslu á, at veiða og umsiting av hvalastovnum í Norðurhøvum skal vera burðardygg. Føroyar stovnaðu saman við Noreg, Íslandi og Grønlandi »North Atlantic Marine Mammal Commission« (NAMMCO) í 1992. NAMMCO veitir stjórnunum í limalondunum vísindaliga ráðgeving um umsiting og veiðu av havsúgdjórum, og Føroyar raðfesta luttøkuna í NAMMCO samstarvinum. NAMMCO hevur eygleiðarastøðu í Arktiska ráðnum.

VINNUMØGULEIKAR OG BURÐARDYGG MENNING

Fortreytin fyri góðum livikorum í Arktis eru fjølbroyttir vinnumøguleikar og stórv, ið fáa fólk at flyta til og stóðast. Nú arktiska økið broytist, hevur tað týðning at umseta avbjóðingar til móguleikar.

Hetta hevur føroyskt vinnulív, sum virkar um allan heim og er framsøkið, nýskapandi og mennandi, drúgvar og góðar royndir við. Bæði, tá ið talan er um at menna serstakar staðbundnar loysnir til viðurskipti í einum oyggjalandi, og tá ið talan er um at laga føroyskar loysnir til eftirspurning á heimsmarknaðinum.

- > Neyðugt er tí at stimbra fløgur í staðbundnar loysnir, ið framhaldandi tryggja burðardygga menning.

FERÐAVINNA

Føroyar ynskja at samstarva um burðadygga ferðavinnu- menning í Arktis. Føroyar, Grønland og Ísland hava í mong ár, samstarvað um ferðavinnu- menning, m.a. í NATA-felagsskapinum. Við nýggju siglingaleiðunum og munandi betri móguleikum fyri loftferðslu í Arktis, eru vakstrarmóguleikarnir í ferðavinnuni góðir.

Kappingin millum lond, flogvallir og havnabýir kann lættliga seta ferðavinnuna undir trýst. Arktis er eitt dýrt og avbjóðandi øki at ferðast til, og skal menningin verða

bæði umhvørvisliga, búskaparliga og sosialt burðardyg, er umráðandi, at samstarv, avtalur og javnbjóðis karmar í Arktis tryggja eitt høgt stóði í øllum liðum.

Tí er umráðandi at seta ferðavinnuni krøv og at skapa karmar so at ferðavinnan verður eitt burðardygt og jaligt ískoyti til búskaparligu menningina og umdømi hjá Arktis sum ferðamál.

- > Vinnuferðavinna kann gerast eitt týðandi íkast til samlaðu ferðavinnuna í Føroyum.

ALING

Vit gerast alsamt fleiri fólk. Stjórnir, granskarar og vinnan um allan knøttin leita eftir nýggjum burðardygum loysnum at tryggja øllum mat í munnin. Í havinum eru sera stórir ótrøyttir móguleikar fyri at ala fisk og tara til matna, og at gagnnýta tað, ið ikki verður brúkt beinleiðis til matna, til proteínir og aðrar hágóðsku úrdráttir.

Føroysku laksaalifyritøkurnar eru í heimsflokki og hava í fleiri ár skarað framúr við bestu úrtøku á marknaðinum

og lítlum felli. Føroysku royndirnar kunnu eisini vera góðar hjá øðrum londum, sum eru farin undir at menna sína alivinnu.

Føroysku taraalifyritøkurnar eru somuleiðis í fremstu røð. Enn er taraaling lutfalsliga nýggj vinnugrein, men úrslitini higartil vekja ans kring allan heim. Innan gransking, menning og *best practice loysnir* kann slóðbrótandi taraalingin í Føroyum ganga á odda at víðka um eina nýskapandi vinnu í Arktis. Reini sjógvurin í Arktis veitir trygd fyri bestu dygd. Taravinnan er í vøkstri, og bæði Føroyar og Arktis sum heild, hava góðar fyritleykir fyri at gerast ein vinnu- og vitanardepil fyri taraaling og at ganga undan í at virðisøkja taravørur.

GRANSKING, MENNING OG NÝSKAPAN

Samstarvið millum granskaraumhvørvið og alivinnuna hevur stóran týðning tá umræður at gagnnýta mongu móguleikarnar í alivinnuni. Varandi menning í alivinnuni, er eisini treytað av eini burðadyggari visjón, ið byggir á virðing fyri tí vitan vit skapa um vistskipanir í firðunum og í havinum. Hetta, saman við atlitni til aðrar vinnur og samfelagið sum heild, kann virka fyri munandi størri, og varandi, úrtøku úr alivinnuni.

Føroyska vinnan og føroyska granskingar- og nýskaparumhvørvið kunnu í felag leggja væl afturat arktiska samstarvinum um aling, og yvirhvør vitanini um, hvussu vit best kunnu gagnnýta havið burðardyggt og skipa okkum í samstarvi sum vitanardepil fyri vitanardepil fyri burðardygga menning úr havinum. Saman við vinnuni kunnu stovnar og samstørv sum Firum, Havstovan, Umhvørvisstovan, Heilsufrøðiliga Starvsstovan, Deildin fyri arbeiðis- og almannaheilsu og iNOVA í felag bjóða

Føroyar fram, í Arktis og fyri heiminum øllum, sum ein vitanardepil fyri burðadyggan vøkstur úr havinum.

ÚTGERÐ TIL FISKI- OG ALIVINNU

Føroyskar fyrirkur framleiða framkomna útgerð, sum verður nýtt um allan knøttin bæði í sjóvinnuni, fiskivinnuni og alivinnuni. Hvørt talan er um at framleiða trollemmar, trol, alinótir, alingar ella hátøkni til at stýra tólum í framleiðslu og flutningi, er framleiðslan í heimsflokki, og megna fyrirkur væl at laga seg til herd og skiftandi krøv.

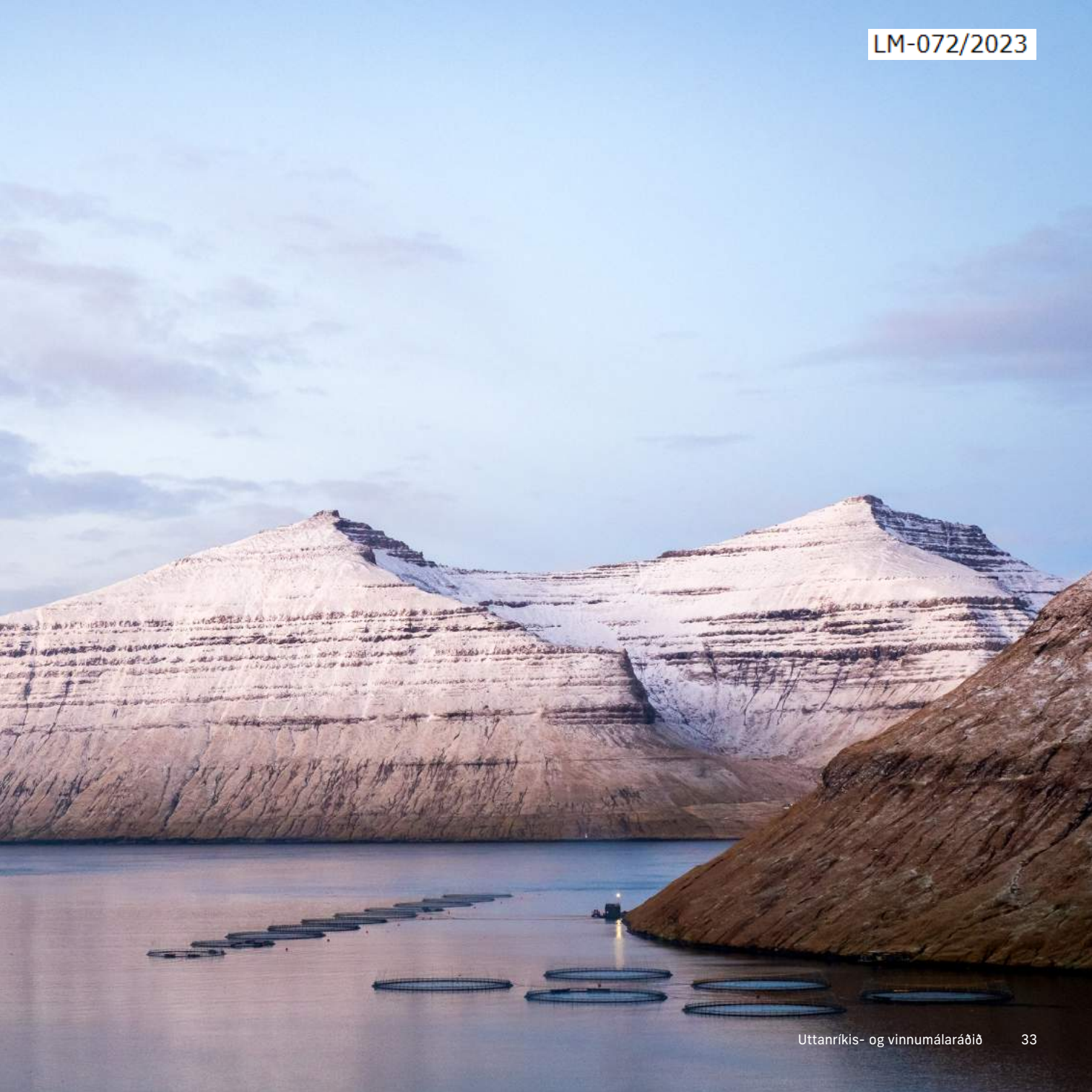
BYGGING

Føroyskar fyrirkur hava royndir við at átaka sær byggiverkætlanir í Arktis. Royndirnar við at arbeiða í harða veðurlagnum í Føroyum, og vælútbúna og smidliga føroyska arbeiðsmegin, hóska væl til avbjóðingarnar í Arktis. Hetta er eitt vinnuøki, ið føroyskar fyrirkur væl kundu troytt í størri mun, um tørvur skuldi verið á tí.

KT

Vinnumenning krevur í dag førleikar innan kunningar- og samskiftistøkni á hægsta støði. Fremsta tilfeingið í kt-vinnuni eru vitan, hugflog og royndir, og tað hevur tí alt at siga fyri hesar vinnur, at vit hava eina undirvísingarskipan, sum í øllum liðum og á øllum stigum, er í fremstu røð.

Føroyska kt-vinnan tekur virknan lut í menningini av Talgildu Føroyum, sum gevur føroyskum borgarum og vinnuni atgongd til eina røð av almennum og privatnum tænastum. Føroyskar fjarskiftisloysnir hava í mong ár verið veittar til bæði skip og frálavinnu. Føroyar hava tí bæði royndir og itøkiligar loysnir at bjóða øðrum,

smáum og fjarskotnum samfeløgum og vinnuøkjum, innan bæði tøkniliga samfelagsmenning og fjarskifti.

Fylgissveina- og rúmdartøkni fáa alsamt vaksandi týdning, og í arktiskum høpi kann rúmdar- og fylgissveinatøkni fáa ein umráðandi leiklut á fleiri mótum. Millum annað innan talgilding, eftirlit og gransking. Í Føroyum verður eyga hildið við hesi gongd, hetta fyri at kann okkum móguleikar at gerast partur av viðkomandi samstørvum, bæði í almenna og í privata geiranum.

- > Samstarvsmóguleikar eiga at verða eyðmerktir.
- > Føroyar vilja virka fyri øktum samstarvi í Arktis, so vit í felag kunnu menna kt-førleikarnar í økinum og skapa best móguligar karmar fyri íverksetarar og fyri vøkstur í kt-vinnunum.

SJÓVINNA

Føroyar hava ein fjølbroyttan handilsflota, skipafeløg og manningar, sum virka um allan knøttin, umframt góðar heildartænastur til sjóvinnuna. Harumframt hevur Føroyska altjóða skipaskráin ment seg til eina viðurkenda og kappingarføra skipaskrá, og sostatt hava Føroyar góðar fortreytir at bjóða seg fram sum arktisk tænastu- og havnamiðstøð fyri sjóvinnu.

BURÐARDYGT VINNULÍV

Burðardygt Vinnulív er ein felagsskapur við tólv før-oyskum fyrítøkum, sum hevur til endamáls at menna burðardyggar mannagongdir við serligum atliti at trim-um ítøkiligum avbjóðingum: veðurlagsbroytingum, heilsustøðuni í havinum og tapi av lívfrøðiligum margfeldi.

Hetta samstarv skal virka fyri, at fyrítøkurnar fáa meira fer á at seta at ST-málini fyri burðardyggari menning (SDG 13 Veðurlagsátøk, SDG 14 Lív í havi og SDG 15 Lív á landi) í verk.

Í januar 2021 settu fyrítøkurnar sær fyri at arbeiða saman í minsta lagi trý ár til tess at menna eitt strategískt háttalag, ið eyðmerkir vágarnar og møguleikarnar, sum standast av hesum avbjóðingum.

FIMM HØVUÐSENDAMÁL ERU VIÐ SAMSTARVINUM:

1. at gerast klókari og dugnaligari
2. at menna burðardyggar mannagongdir gjøgnum eina strategiska langtíðarætlan
3. at samstarva
4. at taka lut
5. at hugkveikja onnur til eisini at raðfesta hesi stevnumið

Vakstrarforum

Í tíðarskeiðinum 2021-2022 lat Vakstrarforum seks frágreiðingar úr hondum. Hesar snúgva seg um havið, kt, vinnuferðavinnu, maritima veitaravinnu, útbúgving og arbeiðsmarknað og einar grønar Føroyar. Tær

seks frágreiðingarnar innihalda tilsamans 164 ítøkilig tilmæli um burðardygg vakstrarátøk í Føroyum. Fleiri teirra eru viðkomandi fyri millumtjóða samstarv í Arktiskum og breiðari millumtjóða høpi

MENTAN OG SAMFELAG

Mentan hevur stóran týðning fyri samleikan og samfelagsmenningina í Arktis. Fólkatalið í økinum er alsamt vaksandi, og ein sterk mentanarlig tilvitska og samstørv um mentan eru við til at tryggja hesa gongd

Mentan, mentanararvur, list og skapandi vinnur eiga tí at fáa høga raðfesting í arktiskum høpi.

Bókasøvn, skjalasøvn og onnur søvn eru týðandi stovnar, ið eru við til at føra víðari og tryggja vitan og burðardygga menning í Arktis. Stovnarnir eru týðandi vitanargrunnar fyri gransking og miðlan av felags náttúru- og mentanararvinum í Arktis. Aðrir mentanarstovnar so sum tónleika- og sjónleikahús og ikki minst norðurlendsku mentanarhúsini eru við til at skapa trivnað og tilknýti til Arktis. Eitt virkið mentanar- og frítíðarlív er ein fortreyt fyri tí góða lívinum í Arktis.

Í yvirlýsing frá norðurlendsku mentamálaráðharrinum frá november 2021 verður víst á, at list og mentan eru grundarlag fyri burðardyggari menning og týðandi liður í arbeiðinum at fremja altjóða umhvørvis- og veðurlags-samstarv. Eisini í UNESCO verður víst á, at mentan er grundarlag undir burðardyggari samfelagsmenning.

Løgtingið samtykti í mai 2023, at UNESCO-sáttmálin frá 20.oktober 2005 um at verja og fremja mentanarligt fjølbroytni skal setast í gildi fyri Føroyar.

Mentanarpolitisk stevnumið um at verja og fremja mentanarligt fjølbroytni hava stóran týðning fyri livikor

og virkseml hjá yrkislistafólki, leikfólki, starvsfólk á mentanarstovnum og felagsskapum.

Undirtøka fyri UNESCO-sáttmálanum frá 2005 er harafturat ein fortreyt fyri limaskapi í ES-samstarvsætlanini Creative Europe 2021-2027, ið veitir stuðul til listaligar og mentanarligar verkætlanir umframt verkætlanir innan kreativar vinnur. Føroyar virka miðvíst fyri at gerast partur av evropeiska mentanarsamstarvinum Creative Europe.

Mentan og list hava stóran týðning í einum vælvirkandi fólkaræði og virka eisini fyri at stimbra samstørv á øðrum økjum. Somuleiðis hava útbúgving og skiftisskipanir í útbúgvingarhøpi, frá barnaskúla til universitetsstig, ein serligan leiklut í hesum høpi.

Sosial burðardygd er eisini ein viðkomandi spurningur, tá ið um ræður Arktis. Tað er ein sannroynd, at avleiðingar av veðurlagsbroytingum – og átøk, ið hava til endamáls at tálma veðurlagsbroytingum – kunnu hava eina sosiala slagsíðu, ið atlit skal takast at.

